

LES ACTIVITATS AUXILIARS A LA INDÚSTRIA SURERA

SANTIAGO HERNÁNDEZ i BAGUÉ

LA INDÚSTRIA SURERA I LES ACTIVITATS COL.LABORADORES. VISIÓ GENERAL.

És sabut que una producció industrial concreta s'exerceix amb la concurrència d'altres que s'han anomenat indústries auxiliars. En el cas de la nostra indústria surera trobem gran quantitat d'activitats que hi estan relacionades i que han contribuït en la transformació de les nostres viles i ciutats.

Aquest impuls industrial no és només responsabilitat de la indústria surera sinó que hi ha diverses branques de producció de béns o de serveis que contribueixen a aquest creixement. Són sectors diferents amb desigual desenvolupament. Empreses familiars amb estructura artesanal i d'àmbit local eren auxiliars de societats industrials amb una concepció moderna de la producció i amb un abast internacional.

ELS SERVEIS

Entre el conjunt d'activitats que, a les viles i ciutats sureres o a quilòmetres de distància, reberen un impuls gràcies al suro trobem, per exemple, les empreses asseguradores o les Agències de Duanes que tenien els seus agents representants a Sant Feliu o a Palamós. Ben aviat les sucursals bancàries s'establiren també a les poblacions sureres i facilitaren el moviment de lletres i capitals. La banca Valls i Vicens es fundà l'any 1842 a Sant Feliu amb la finalitat de fomentar la indústria naixent.

ELS PRODUCTES QUÍMICS

Els adroguers locals rebien les comandes de diferents productes químics que eren necessaris per a la fabricació: *l'àcid oxàlic* que era utilitzat en el rentat natural (aigua-sal) en una dissolució d'un 0,5% en aigua. Es va començar a utilitzar a partir de 1873. S'importava d'Alemanya i d'Anglaterra, i costava, segons R. Medir, al voltant d'una pesseta el quilo. Es solia combinar amb el rentat en blanc (blanqueig de taps i discos) utilitzant una altra solució amb *clorur de calç*. La cotxinilla o altres *colorants* tenien la finalitat d'imitar el color vermellós del suro català. Altres productes són: *parafina*, *glicerina*, *oli de llinosa*, *caseïna* que era l'aglutinant en la fabricació d'aglomerat blanc o dels taps afegits, *paraformaldeïd* necessari en la fabricació d'aglomerat blanc. Molts són de procedència forana i en algunes circumstàncies es feia difícil de fer-ne un proveïment adequat que pogués cobrir les necessitats de la fabricació i un preu raonable que no contribuís a augmentar de forma substancial el preu del producte final.

L'EMBALATGE

La indústria del suro necessitava d'altres feines auxiliars que, paral·lelament, prengueren una gran volada. Tal és el cas dels teixidors d'arpillera, dels cistellers i dels ferrers. Els cistellers faran cistells i coves, tota mena d'atuell per contenir els taps que, en realitat, seran adaptats dels existents per a altres usos, els agrícoles preferentment.

Per facilitar el transport, tradicionalment els taps s'embalaven en sacs de canemàs o jute que després s'embolicava amb paper d'estrassa per evitar la pols i, tot plegat, recobert d'una altra capa de canemàs més fina. El jute s'importava directament de l'Índia a través del port de Sant Feliu a partir de 1865. Arribà un moment que la demanda començà a ser molt important. En aquelles primeres èpoques els telers eren accionats de forma manual, aquesta circumstància i el treball en una atmosfera plena de pols de cànem feia que aquesta feina fos molt dura i sacrificada. Quan el preu del cànem va augmentar, s'utilitzà jute com a primera matèria per al teixit dels sacs que havien de contenir els taps.

LES EINES I LES MÀQUINES

Els antics ferrers aplicaren els seus coneixements, adquirits durant generacions, forjant eines agrícoles, en la producció d'utillatge per a treballar el suro. Cal veure la semblança entre les eines agrícoles de tall i les primitives ganivetes de treballar el suro manualment. Quan es meca-

nitzà la producció, la majoria de les ganivetes i especialment les fulles tallants destinades a les màquines eren de procedència estrangera. Tenien molta anomenada les de fabricació sueca.

Altres, amb una especial habilitat per a les solucions mecàniques, repararen i dissenyaren maquinària per a la indústria suro-tapera. En les èpoques de crisi de la indústria surera els tallers tiraven endavant gràcies a la serralleria, que mai s'havia abandonat del tot. En algunes èpoques determinats artesans, com els Tallers Pernal de Sant Feliu, fabricaven molins de vent per a l'accionament de bombes d'aigua. La Guerra Civil representà també un trencament en l'activitat dels tallers, alguns dels quals foren col·lectivitzats i fabricaren material de guerra. La postguerra significà la manca de primeres matèries. Si calia fer una reparació s'havia de buscar una peça vella i fer les modificacions necessàries. Fer maquinària nova era una aventura pràcticament impossible. Cap als anys seixanta es produeix un canvi que exigirà una modernització en la concepció de les màquines que, per altra banda, s'havien continuat fent segons models tradicionals.

En aquesta activitat industrial les màquines es fan per encàrrec. No es poden fer sèries llargues perquè no es vendrien, ja que el mercat per a la indústria surera és poc actiu. A poc a poc es van introduint novetats, que costa que siguin acceptades perquè si es vol una màquina rendible ha de ser a base de grans produccions. Moltes empreses no les adquireixen perquè les màquines estan per sobre de la capacitat de comercialització de l'empresa. (El terme mig de la producció del tap de suro per les màquines actuals està a l'entorn dels 12.000/15.000 taps hora.)

Hi hagué moltes persones, a més de les que citarem, que amb molta inventiva, dedicació, modificaven, refeien i dissenyaven noves màquines i utilitatges que, amb més o menys fortuna arribaven a veure la llum i a ser construïdes. Entre els innovadors de l'utilatge destinat a la indústria mencionem:

Antoni Sendra Barnoy, taper de Palafrugell que, el 1836, va fer la ganiveta de llescar amb guia, que permetia de tallar les llesques de suro amb precisió i facilitar que els carracs fossin iguals.

Francesc Vidal, músic d'origen guixolenc, que exercí la seva professió a Girona, va inventar una màquina de ribot, possiblement inspirada en models francesos cap al 1850. Aquesta màquina representà una innovació en la producció de taps, ja que triplicava la producció dels tapers manuals més hàbils, amb la particularitat que no exigia un aprenentatge ni llarg ni difícil. Segons R.Medir cap al 1881 inventà una màquina de partir taps.

Francesc Matlleria de Palafrugell, el 1861, inventa la ganiveta de fer taps amb fulla canviable. Més tard cedí els drets d'invenció a Abdó Dalmau.

Els francesos germans Robert construeixen, el 1879, un altre model de màquina de ribot a Sant Feliu.

Ramon Casanovas a Palamós i Jaume Prats a Sant Feliu construeixen màquines calibradores en aquestes mateixes èpoques.

Més modernament, a partir de 1950, el sr. Domènec Serra de Cassà ha instal·lat en diverses fàbriques la seva màquina «d'expulsió contínua per a suro de composició» adaptació eficaç de les antigues màquines d'expulsió d'origen americà que fabriquen barres cilíndriques de suro aglomerat («botifarres»).

EL COMERÇ I EL TRANSPORT

L'aparició de l'activitat surera a les respectives poblacions portà a un increment del comerç i de les necessitats de transport, tant de l'interior com de l'interurbà, i a l'aparició de consignataris de vaixells a Palamós i a Sant Feliu, així com transportistes i constructors de carros. Sense oblidar la creació de línies ferroviàries, la construcció de ports i la necessitat de mà d'obra tant per a la construcció i manteniment com per al normal funcionament de les activitats. Es curiós com en algunes èpoques es denuncia, la manca d'aliment per al bestiar destinat al transport. P. ex. garrofa per poder retirar suro de les finques fins als punts de venda o l'embarcament ferroviari. Més endavant les demandes aniran cap als combustibles per als motors d'explosió.

En fonts diverses: Premsa, publicacions, Arxius Municipals i, molt especialment, en l'Anuari que ens va fer conèixer el recordat sr. Lluís Esteva ja fa uns quants anys i publicat l'any 1905, data que correspon a una bona època per a la indústria, trobem citats diferents professionals que es dedicaven a activitats auxiliars relacionades amb la indústria:

Afiladors de fulles per a eines: Valentí Martí i Albert Torres de Sant Feliu.

Fabricants d'eines per a treballar el suro: Domingo Bonet, Joan Jolis, els Germans Oliveras i Jaume Vives a Sant Feliu. A Llagostera Àngel Canet, Josep Recolons o a can Pau Jacop que arribarien a fer motors d'explosió.

Tallers de maquinària per a la indústria suro-tapera: Solien ser també magatzems de peces de recanvi: A Sant Feliu, els Germans Castelló foren els primers constructors, el 1900, de la màquina de llescar amb motor elèctric: una ganiveta circular girant a gran velocitat, també Marià Jimeno i Isidre Pernal constructors de màquines d'anomenada. Procedent d'altres fonts d'informació hem de citar els Tallers Sobiranas, Trill -que el 1905 comencen a fabricar ganivetes tubulars («gúbies») per a les màquines de barrina -, T. Gallart, F. Dellonder i els Tallers Corredor de Palafrugell.

Paper per a embalatge: Estrada i Girbau a Palafrugell. I a Sant Feliu, Pere Girbau, Joan Marcó, Carolina Oliva, Diego Roura i Salvador Vilà.

Fàbriques de teixits per a embalatges: Estrada i Girbau a Palafrugell i a Sant Feliu, successors de Pere Girbau de Montràs que a mitjan s. XVIII es va establir a Palafrugell per fabricar sacs per a taps. El fill, Francesc Girbau Puig, segons R. Medir, començà a fabricar arpillera de canem amb telers manuals cap a 1775-1780. Pere Girbau, Rufí Romà, Diego Roura, Salvador Vilà i Antoni Xifró a Sant Feliu. Estrada i Girbau, Francesc d'A. Girbau, Sebastià Granés i Jaume Sala a Palafrugell. Lluís Bancells i R. Masgrau i fills a Llagostera.

Consignataris de vaixell. A Sant Feliu: Arteaga, Albertí i Cia., G. Fortó, J. Fortó i J. Mateo. A Palamós: Fills de G. Matas, Domingo López i Fèlix Ribera.

Transports. A Sant Feliu: Pere Disdés, Joan Donato, Francesc Marco, Rafael Portas, Esteve Vidal, Antoni Miquel. A Palafrugell: Manuel Carreras i Fill de Josep Miquel. A Cassà: Josep Domingo, Joan Esteba, Salvi Pairet. Els Font a Llagostera.

CONCLUSIÓ

Sense haver pretés fer una exposició exhaustiva ni definitiva del conjunt d'activitats que incidien en la producció surera o en depenien, volem insistir en la importància que van tenir i en la contribució al desenvolupament econòmic i social de les respectives poblacions, oferint primeres matèries o serveis necessaris per a la fabricació.